

BOOMMARTERS BELAAGD DOOR BOSUILEN EN BIJEN

Henri Wijsman & Hans Kleef

Regelmatige inspectie van bomen met spechtengaten is de moeite waard, vooral in het voorjaar. Boommarterwijfjes kiezen vaak oude nestholten van de zwarte specht uit om hun jongen te werpen. Als die er eenmaal zijn, gaat de moeder om zich te ontlasten niet ver meer uit de buurt. Zo verradt ze haar aanwezigheid door de opeenhoping van keutels onder of dichtbij de nestboom. En dan kunnen de observaties beginnen...

Een stapel keutels hoog in de vork van een beuk verradt de aanwezigheid van een nest boommarterjongen in die boom. *Foto Hans Kleef*

Onder een beuk in de buurt van Hilversum met enkele door spechten gehakte holten erin, lagen op 28 maart 1998 nog geen marteruitwerpselen. Bij de volgende inspectie echter, op 15 april, lagen er een stuk of tien op de grond en nog enkele andere op knobbels en takken van de boom. Gezien dit aantal keutels veronderstel ik dat omstreeks 5 april een wijfjesboommarter zich hier een kraamkamer had gekozen, dus de gedachte dat er inmiddels jongen zouden kunnen zijn, lag voor de hand. Op 19 april observeerde ik 's ochtends vroeg bij de boom, verwachtend dat de boommartermoeder allang bij zonsopgang van de jacht huiswaarts gekeerd was, om de dag bij de jongen door te brengen, zoals boommarters met kleine jongen dat doen. Om half negen zag ik echter opeens een glimp van een boommarter, nog in de lichte wintervacht, in de kale beukentakken. Ze verdween in een douglasbosje verderop. Enige niet al te opgewonden vogelgeluiden leken de plaats waar ze zat aan te duiden, maar al snel werd het stil.

Achtervolgd

Om vijf voor negen zag ik de marter opeens een stuk hoger in de grote opgaande beuken lopen. Ze werd achtervolgd door een bosuil! Keer op keer streek de uil met ver naar voren gestrekte en wijd gespreide klauwen vlak langs de marter, die zich dan drukte tussen de dunne uitlopers van de beukentakken.

Boommarterwifje slaapt met haar kop hangend uit de nestholte. Foto Hans Kleef

Geen geluid werd gehoord, behalve dat van twee bonte spechten die luid "tjiek" roepend onder de dieren heen en weer vlogen. Ik denk dat ze meer op de uil reageerden dan op de boommarter. Ongeveer tegelijkertijd ontdekten de beide nachtdieren de waarnemer op de

grond. De uil verloor ik uit het oog, de marter zat minutenlang als gefixeerd. Zulk schuw gedrag is helemaal niet alle-daags, de meeste boommarters die ik

Het is nog niet bekend in hoeverre jonge bosuilen door boommarters gegeten worden, of jonge boommarters door bosuilen, maar duidelijk is dat bosuilen agressief kunnen zijn ten opzichte van de marters.
Foto Jaap Mulder

waarnam waren heel tolerant voor observatie. Maar in 1995 had ik in dit-zelfde bos een marter leren kennen die even schuw was. Daar bezit ik foto's van en laat nu de marter die ik nu zag althans één van de bruine plekje in de bef op precies dezelfde plek hebben zitten. Voorlopig ga ik er dan ook van uit dat de marter uit 1995 dezelfde was als die van 1998.

De boommarter leek wat te bekomen van de schrik om uil en mens en hervatte de weg door de kruinen naar het nest, af en toe stoppend en rondloerend. Tenslotte verdween ze achter de stam van de nestboom, maar van tijd tot tijd zag ik haar kopje net om de rand van de boom tot ze uiteindelijk de nestholte in dook. Ze was kennelijk lang weggeweest want toen ik even later voorzichtig naar de boom liep hoorde ik een heel zacht maar onmiskenbaar gekweel als van jonge spreuwen of spechten: de jongen werden gezoogd!

Uilskuiken

Interacties tussen boommarter en bosuil zijn al eerder gemeld (van der Leer 1995). Het zijn concurrenten, vooral om de broedplaats. Silvan Puijman vertelde mij dat hij bij een bosuilkast na nachtelijk kabaal de volgende morgen een dode jonge uil op de grond eronder aantrof, met afgebeten slagpennen. Dit moet welhaast de prooi van een steenmarter of boommarter zijn geweest, maar in die omgeving, in Zuidoost-Drenthe, zijn steenmarters wel veel talrijker. Daarnaast noemt van Hell (1997) de vondst van een dode jonge boommarter in een bosuilkast, maar de

vondst werd gedaan ver buiten de broedtijd, zodat niet precies bekend is hoe dat jong daar ooit verzeild is geraakt.

Verdere observaties bij de nestboom leerden dat de bosuil keer op keer tot de aanval overging. Op 3 mei zag Christiaan Sjobbema dat zelfs om half twaalf 's ochtends. De uil had een roest in een naburige beuk en bleek te nestelen in de boom die in 1995 door de boommarter als nestboom was gebruikt. Eén uilskuiken keek daar uit de laagste opening. Terwijl dat jong naar buiten keek, had op 7 mei 's avonds ook de boommarter, twintig meter verderop, de snuit al in de opening. Toen, als uit het niets, was daar de aanval van het bosuiliwifje, ze kwam met een harde klap (van de vleugelboeg?) op de opening terecht. De marter was maar net veilig binnen. Een kwartier later waagde de boommarter het opnieuw - wederom een harde klap toen de uil de beuk raakte. Sim Broekhuizen (pers. med.) nam dit jaar een soortgelijke interactie waar. Hij meldt dat het door hem geobserveerde boommartervrouwje, na bij haar nestopening te zijn aangevallen door een bosuil, opmerkelijk alerter was bij het verlaten van het nest.

Rust keert weer

Pas op 12 mei, toen het bijzonder warm was, hing de boommarter 's ochtends weer op haar gemak naar buiten. Er was geen spoor van een uil meer te bespeuren, en ook sindsdien zijn er geen uilengeluiden meer gehoord. Uiteindelijk zijn in dit nest tenminste twee jonge boommarters grootgebracht. Volgens mijn informatie moeten uitgevlogen jonge bosuilen eigenlijk nog enige tijd met de ouders in de buurt van de nestboom verblijven. Zou het dus kunnen zijn dat de boommarter de zorg voor haar veiligheid in eigen hand heeft genomen, en het bosuil-kuiken tot prooi heeft gemaakt?

Drenthe

Een andere belager van boommarters werd waargenomen in Drenthe. Een ooggetuige-verslag. Na het vertrek uit het geboortenest heeft de familie domicilie gekozen in een oude lariks. De drie jongen zijn negen weken oud. Een van de jongen klimt reeds aardig, de andere twee zijn nog niet zover. De gehele familie zit in een holte van een zwarte specht waarvan de enige toegang door dichtgroeiing smaller is geworden.

Ongeveer 1,5 m daar onder bevinden zich nog eens drie ruime gaten, waarvan de middelste een bijennest herbergt. De bijen vliegen af en aan. Alles is rustig.

Om 12.15 uur klimt het moertje naar buiten. Bij het afdalen glijdt ze vlak langs het bijennest alvorens het onderste gat binnen te gaan. Een aantal bijen raakt nogal geagiteerd en zwerm wat heftiger uit. Als het moertje haar kop naar buiten steekt wordt ze in de snuit gestoken. Ze schrikt hevig. In paniek vliegt ze het hol uit naar boven, richting haar jongen, waarvan er twee op elkaar gestapeld naar buiten kijken en zich tot aan het heupgewricht hebben vastgezet in de nauwe opening. Ze kunnen voor- noch achteruit.

Onder hevige pogingen de jongen naar binnen te drukken wordt het moertje enkele malen gestoken door bijen die haar zijn gevolgd. In toenemende paniek geeft ze haar pogingen op, daalt razendsnel af en steekt haar kop abusievelijk in het bijennest. Terwijl ze weer naar boven vliegt breekt de hel pas goed los. Onder de stekende aanvallen van steeds meer bijen lukt het haar een van de jongen, inmiddels ook doelwit van de bijen, los te rukken. De aanvallen zijn te hevig, ze laat het jong vallen. Nu aarzelt ze tussen beide jongen. De beslissing wordt haar ontnomen want het tweede jong heeft zich naar buiten gewerkt, luid gillend door de pijnlijke bijensteken, verliest het houvast en valt. Het moertje snelt ogenblikkelijk de twee gevallen jongen na. Over de grond leidt ze de twee jongen naar een holle boom die ongeveer 80 meter verderop staat. Het laatste jong wil niet alleen achterblijven en werkt zich naar buiten, zich daarmee blootstellend aan de nog steeds geïrriteerde bijen. Haar gegil verstomt als ze, hangend aan de voorpoten, krampachtig poogt haar kop, waarop een drietal stekende bijen zitten, tussen stam en borst te klemmen. Ook zij valt.

Pas na ongeveer 25 minuten keert het moertje terug om haar laatste jong op te halen. Na een klein uur bezoek ik de boom waarin ik de familie verwacht. Op een enkel geluidje na verkeert alles in diepe rust. Wie schetst mijn verbazing als ik twee dagen later de gehele familie weer aantref in boom en hol waar de hele actie zich afspeelde. Diepe indruk heeft het kennelijk niet gemaakt. De bijen zijn er nog.

Het boommartermoertje dat belaagd werd door bijen, brengt een jong van ruim zeven weken terug naar de holte in een lariks. Foto Henri Wijsman

Literatuur

Hell, E. van, 1997. Dertig jaar Bosuilen in Boswachterij Kootwijk. Het Vogeljaar 45(5): 206-208.

Leer, P.A. van der, 1995. Bosuil valt boommarter aan. Zoogdier 5(2):35.

Henri Wijsman, Tony Offermans-
weg 6, 1251 KJ Laren,
tel. 035-5389031 (NL).
Hans L. Kleef, Hoofdweg 225,
9621 AJ Slochteren,
tel. 0598-422193. (NL)